

Martxelo Otamendi

EUSKARAZKO EGUNKARIAREN AURPEGIA

ZUZENDARI BERRIAK ORAIN ARTE IZAN EZ DUEN KALITATE MAILARA ERAMANGO DU BERRIA

Euskarazko egunkariari loturik eman du bizialdiaren zatirik handiena, horixe du sor-marka eta jatorrizko izendapena. Eguneroko kazetari loturik jardun du beti, eta ekarri dizkio disgustu ez gutxi. Handiena, *Euskaldunon Egunkaria*-ren itxiera 2003an, eta hainbat lagun orduz lehen galtzea.

 MIEL A. ELUSTONDO IBAI ARRIETA

1957an Tolosan jaioa.

Hiru mutil eta neska bat, eta mutiletan hirugarrena naiz ni. Tartean, nik ezagutu ez nuen haur bat ere jaio zen, bizirik gutxi iraun zuena. Aita Nafarroako Uztegiakoa [Araiz] nuen, ama Tolosakoa, baina aita azpeitiarra zuela -Egiguren, Eperra tabernakoa, Kanpionekoak-, eta, ama, berriz, Alkizakoa. Baina ez umetako kontu askorik galdetu, memoria txarra dut-eta gauza askotan. Ez dakit zer ari nintzen bost urte nituenean, ez dakit bizi nintzen ere. Beste gauza askotan memoria ona dut, baina gauza batzuk, mugarri batzuk, askotan errepikatzen ditudalako. Azkeneko, ez dakit memoria gorabehera den, edo den, beste gabe, gauza batzuk behin eta berriz kontatzearen poderioz errelatoa eraikitzen dugun gure buruan.

1974-75. Unibertsitatera Bideratzeko Ikasturtea amaitu duzu.

Eta berehala nintzen Euskalduntzen 3 ikastaro batean, Antton Izagirre irakasle nuela. Galdutako denbora erreperatze-ko gogo handia nuen, eta, laster, D mailako ikastaroa egiten hasi nintzen, aste barruan Tolosako gau-eskolan, eta larunbatetan Donostiako EUTGn... Gure etxean, aitak anai-arrebok erdaraz hitz egiten harrapatzen bagintuen, ez zigun pagarik ematen, eta orduan amari joaten gintzaizkion. Nafarroako mendialdean urte askoan iraun duen tipologia zen gure etxekoa: "Etxean euskaraz, eta euskaraz bakarrik, gure hizkuntza delako!". Euskara zen etxerako, eta ez Lizardiren noranahiko. Gure aitaren jarrerak ez zuen oinarri ideologiko edo politikorik, prepolitikoa baizik.

1984. Euskara irakasle Tolosako euskaltegian, eta *Egin* egunkariaren euskarazko gehigarrian kolaboratzen.

Gehigarriaren arduraduna, Xalbador Garmendia, euskaltegira etorri zitzai-gula uste dut, eta Xabier Telleriarekin batera hasi nintzen *Egun on* gehigarrian idazten, ezizenez. Ordurako, *El Diario Vasco*-n Tolosako saskibaloitzaletaren kronikak ere idazten nituen, taldeko jokalaria nintzela baliatuz. Garai berean, udan Londresera joaten nintzen antzerkia ikustera. Bazen antzezle bat asko estimatzen nuena, Vanessa Redgrave. Eta Jack Lemmon eta Faye Dunaway ere ikusi nituen antzeztan. Londresen, antzerki-denboraldia irailean hasten zen, baina abuztuaren jendaurreko entseguak egiten zituzten konpainiek, eta sarrera

Martxelo Otamendi Egiguren

TOLOSA, 1957

Euskaldunon Egunkaria-ko zuzendaria, Espainiako Gobernuaren aginduz itxi zuten arte, eta *Berria*-koa izana, oraindik orain erretiroa hartu duen arte. Eta, erdian, eta betiko, torturak. Esana du: euskarazko egunkari hura, 2003an itxita; lehenik, hamar atxilotu, zazpi torturatu, hiruk minbizia garatutakoak. Eta *Egunkaria* itxi eta biharamunean, *Egunero*, eta hilabeteetara, *Berria*. Eta 30 urte eta gero, erreleboa: Amagoia Mujika Tolaretxipi. Eta hemendik atzera, erretiratua- ren laneko proiektuak.

merkeena ordaindu eta sartzen nintzen entseguak ikustera, oilategian, erdia entzuten ez nuela, eta beste erdia ulertzen ez nuela.

1987. ETBn hasi zinen, Txoria dut maite saioa eginez.

Telebistatik deitu zidan Andoni Aranburuk, programa hura zuzentzeko eskainiz. Oker ez banago, niri baino lehen Kike Amonarrizi eskaini zioten, Kikek ezetz esan baina nire izena eman zien. Hortaz, ni gaur *Berria*-ko zuzendariaren bulegoan nago Kikek ezetz esan zuelako. Bestela, ni oraindik subjuntiboa esplikatzen ibiliko nintzen euskaltegian. Baina adin hartan, banuen gorputzaldia, gauzak diferenteak egiteko gogoia, eta telebista aukera bat zen. Bost urte zeramatzan martxan telebistak, heldutasun puntu bat zuen, baina esperimintatzeko garaia ere bazen, eta hantxe sartu nintzen, *Txoria dut maite*-n. Bi urte gehiago iraun zuen saio hark, eta, gero, jarraipen-taldean hasi nintzen, arduradun.

1989ko uda. Boise, Idaho, AEBak. PBSen zaitugu, hango telebista publikoan.

ETBren kanpo-erosketa taldeak harremanak zituen PBSrekin, eta taldeko Jesús Igueresi esan, eta joan nintzen. Ez nekien Boise bazela ere! Ezta artzainak ere! Ezta Pete Cenarrusa edo Justo Sarria bazirela ere! Ordu arte, ETBn ibilia nintzen arren, benetan programa bat nola egiten zen ez nekien. Eta Boisen horixe egin nuen, programa bat, *Outdoor Idaho*, naturan grabatzen genuena, eta ikusi nuen, eta ikasi, zer zen erreportajea egitea, eta elkarrizketak. Boisen ikasi nuen hori! Eta deskubritu nuen diaspora, bigarren eta hirugarren belaunaldiko euskaldunak, han jaiok baina euskaraz zekitenak eta Euskal Herriarekiko sekulako zaletasuna zutenak, Oinkari dantza taldea, euskal etxea, Bieter familia... Mundu berri bat!

1993. Joan Mari Torrealdai eta Iñaki Uria joan zitzaizkizun, Euskaldunon Egunkaria-ren zuzendari izateko eskainiz.

Lagun beltz bat eramán omen nuen bilerara, Lasarteko hipodromo ondoko jatetxe batera. Ez nintzen gogoratzen, eta ez naiz gogoratzen, baina *Egunkaria* itxi eta atxilotu gintuztenean, horixe galdetzen zidan polizia, nor zen lagun

beltz hori. Baina ni ez nintzen gogoratzen! Eta poliziak, baietz, Torrealdai esan ziela, eta orduantxe jakin nuen Joan Mari ere atxilotuta zeukatela. Geroztik, Joan Mari-ekin eta Iñaki Uriarekin hizketan, baietz, esan zidaten lagun beltz bat eraman nuela bazkari hartara. Garai hartako lagun bat, Londresen bizi zena, tarteka hona etortzen zena. Alegia, hortik atera kontuak zer espero nuen nik bilera hartatik.

Polizia zu galdekatzen, Joan Mari Torrealdai atxilotu dutela ohartu zara. Gure elkarrizketara ere sartu zaizkigu guardia zibilak eta poliziak, eta haien tratu txarra.

Horixe da haien rola, errepre-soreak dira, “¡A por ellos!” [Era-so!] egiten dute hona datozenean, edo Kataluniara doazenean. Iparraldeko Frontea dute hau, eta badakite nahi dutena egiteko babesia dutela. Galdeketa antzematen da ez daukatela ezer gertatuko zaien kezkarik txikiena ere. Atxilotu nindute-nean konturatu nintzen, eta frogatu dut

gero ere. *Egunkaria* itxi eta gero, guardia zibilek ezagutzen ninduten. Hondarribiko aireportura joan, eta guardia zibilak bata besteari ukondoka, “Begira zein datorren hor!”, esanez bezala. Eta *Egunkaria*-ko langileak ere ez dira haien tratutik libratu.

2003. Ez dakit gerra teknika den Euskaldunon Egunkaria ixtea, ARGIA arpilatzea...

Joan Mari Torrealdai esaten zuen euskalgintza kriminalizatzeko itxi zutela *Egunkaria*. Joan Mari-ekin esaten zuen Guardia Zibilak tesi bat zuela, zeinaren arabera euskalgintza instituzionalak –Jaurlaritza, Nafarroako Gobernu, diputazioak, udalak... –, euskara laguntzea onartzen den –besteak beste legeriak halaxe jasotzen duelako–; eta euskalgintza zibila, soziala, ETaren ardurapekoa den. Euskalgintza instituzionala, libre; euskalgintza soziala, ETaren menpekoa. Hori baino gehiago ere badagoela uste dut, nahiz Torrealdai ni baino gehiago zen estatuaren estrategia espilikatzeari dagokionean.

Euskaldunon Egunkaria-ren itxiera.

Baina estatuaren logikaren arabera ere, *Egunkaria* ez zegoen estatuari kontra egin ziezaioketen erakundearen artean lehen leerroan. Beharbada, hogeigarren zegoen zerrrendan! Nik uste abisua eman nahi ziotela jendeari: “Kontuz, Ibarretxe Plana! Kontuz, autodeterminazio eskubidea! Kontuz, independentzia!... Ez duzue sinesten?”, eta *Egunkaria* itxi zuten, euskal kulturaren begi-ninietako bat itxi zuten, *Egunkaria*-ren arduradun eta Euskal Herriko gizar-tearen barruan nor diren pertsonak –Joan

Mari Torrealdai, Txema Auzmendi, Iñaki Uri, Xabier Oleaga, Pello Zubiria... hamar laguneko zerrrenda osatu arte–, denak atxilotuta, eta ETako kide izateaz akusatuta.

Eta torturatuta.

Torturak hiru funtzio dauka: informazioa lortzea, mendekua, eta herritarrak beldurtzea.

Ni libre utzi ninduten, hitz egin nezan, beldur horren hedatzaile izan nendin. Bali-

teke mezua haien kontra itzultzea, edo ez. Torrealdai torturatzeak erakusten du Espainiako Estatu edozer egiteko prest zegoela, eta dagoela. Arantzazu hartzeko, adibidez. González Txabarrik kontatua du baten batek deitu ziola –baina oraindik ez dakigu nork deitu zion, Txabarrik ez

HOMOSEXUALITATEA

“Gauza asko toleratzen dira gaur egun, eta, toki askotan, erdeinatzetik normaltasunera egin dugu, baina munduko leku askotan, homosexualitatea semea edo alaba etxetik botatzeko motiboa da oraindik, edo etxetik alde egitekoa. Ezagutzen ditut kasuak. Homofobia latente bat dago oraindik gure artean, eta belaunaldi berriei diren eta ez diren azalpen guztiak emanda ere, kezkatzeko moduko jarrera homofoboak agertzen ari dira haien artean ere”.

GARUN-IHESA

“Bizi-zikloak dira. [Imanol, Lorea, Juan Luis, Idurre, Amagoia, Alberto, Jose Mari...] Gazterik sartu ziren *Egunkaria*-n, batzuk ARGIAtik etorri ziren, egunkaria sortu zuten belaunaldikoak izan ziren, eta, gero, ziklo hori bukatuta, beste bide bat hartu zuten. Egunkariko lanak ajeak ditu, ordu asko, soldata alturik ez, larunbateko lana... egunkari askotan gertatzen da, eta zuzendariaren lana da erreleboa prest izatea. Garunak aipatu dituzu zuk, hasierako haiek, eta haien garaian, bekadun zen oraingo zuzendaria. Hortxe erreleboa. Harrobia da gakoa”.

Azken hitza

PRESOAK ETA INDEPENDENTZIA

“Politikari katalan batek horixe galdetu zidan, orain zer egin behar dudana, eta ‘Presoak eta Independentzia’, esan nion. ‘Eta euskara’ gaineratu nezakeen. Ez naizela geldirik egongo esateko modua”.

du esan-, Arantzazura zetozen guardia zibilak Mirandan geldiarazi zituztela. Sinbolo bat, Arantzazu, nahiz eta ez dakidan haiek ba ote zekiten zer esan nahi duen Arantzazuk euskal kulturarentzat.

Egunkari berria jaio zen gero, oraingo Berria.

Eta Jaurlaritzak proiektua “berbidertzeko” saioa egin zuen, zenbait elkarriketa tarteko, eta zenbait baldintza, *Egunkaria*-ren langileek onartu ez zituztenak, nahiz Jaurlaritza proiektu berrian diru asko jartzeko prest egon. Baldintza haien artean zen, adibidez, ni proiektu berriko parte ez izatea, baina gure jendeak ezetz esan zuen. Iraganaren irakurketaz hainbeste hitz egiten den garaian, irakurketa osoa egin behar da, eta, esaterako, horregatik ez dut nik memoria-rik idatzi nahi.

2008. Europako Giza Eskubideen Auzitegira jo zenuten tortura kasuen salaketarekin, eta, 2010ean, berriz, absolbitu egin zintuzteten. “Justizia eta erreparazioa” esaten den honetan,

absolbitzea erreparazioa da?

Ez, erreparaziorik ez da izan. Europako [Giza Eskubideen Auzitegiaren] sententzia oso gogorra da, oso gure aldekoa, oso Juan del Olmo epailearen instrukzioaren kontrakoa, eta horixe behar genuen guk: absoluzioa, batetik, eta sententzia oso gogor bat Europaren aldetik. Gure jendeak sinesten zigun, baina jende gehiagok sinestea behar genuen, eta absoluzioak asko lagundu zigun horretan. Horrekin batera, Europak gure tortura salaketak babestea ere behar genuen. Neu izan nintzen bakarra, tortura salaketak Europara eramaten, Iñigo Iruin abokatuaren lan bikaina tarteko. Eta Europak Espainia zigortzea lortu genuen, bataila hori ere irabazi egin genuen. Europak ez zuen esan Martxelo Otamendi torturatu egin zutela, instrukzioa ez zela behar bezala egin besterik.

24.000 euroko isuna jaso zuen Espainiak, “oso merke”, esan zenuenez.

“Ordainduko dugu. Zuek, segi torturatzten!”, esateko moduan. Estatuaren in-

teligentziak torturatzen jarraitu behar dela erabaki badu, 24.000 euro ez da dirua, limosna hutsa da. Estatuaren arabera, torturaren bidez lortu dezakeen informazioak hori baino askoz gehiago balio du. Estatuaren estrategia da, estatuak babes osoa ematen die torturatzaileei, eta hargatik ezin dugu jakin nor diren torturatzaile horiek... Hala ere, konbentzitutua nago torturatzaile bat ezagutu nuela. Haien artean bazen bat oso ahots edo eztarri marrantatua zuena. Uste dut halaxe erabiltzen duela [Bernardo] Atxagak *Camilo Lizardi*... ipuinean. Halakoxea zuen nire torturatzaile hark ere, Eskoziako whiskia asko edan duenaren ahotsa.

(...)

“Niri *Torque* deitzen didate!”, esaten zuen torturatzaile hark. “*Torque... Torquemada*. Ba al dakik zein izan zen *Torquemada*?”, eta, nik: “Bai, Guardia Zibilaren fundatzailea!”. Jendeak barre egiten dit, zeren eta *Torquemada* inkisidore izan zen, eta Guardia Zibilaren fundatzailea, berriz,

izan zen Ahumadako dukea [Frantzisko Girón Ezpeleta, iruindarra]. Dena dela, ahots marrantatu hura grabatuta gelditu zitzaidan. Hurrena, Portu eta Sarasolaren tortura auzian izan nintzen, Donostiako Probintzia Auzitegian, eta hamar-hamabi guardia zibil eraman zituzten errekonozimendu errondara, nahiz ileorde, betaurreko beltz eta abarrak modu itsusian jantzita. Kasik guri burla egiteko moduan. Deklaratzeko garaian, haietako bat hizketan hasi, eta delako *Torquemada* haren ahots marrantatua ezagutu nuen. "Hau-xe da!". Beti betiko guardia zibilak dira galdeketak egiten, bizpahiru talde dira, espezializatuak, Euskal Herria-Madril-Madril-Euskal Herria dabilzanak.

2011. Albiste handi horixe emateko irrikian izan zinen urte askoan, eta eman ahal izan zenuten: ETAK jarduera armatua bukatzea erabaki zuen. Urte askoan, hala ere, karga pisu horren azpian lan egin behar izan zenuten garaiko hedabide eta kazetariak.

Egoera guztietara "ohitzen" da gizakia, edo egokitzen. Baina egia da gure kazetariak oso gaizki pasatzen zutela atentatua izan zen leku batetik erredakziora etortzean, edo torturak salatzeke prentsaurreko batetik, edo... Euskal Herria saileko kazetariak asko sufritutako jendea dira, gurean eta besteetan, zuzen edo zeharka. Eta gizakia ohituagatik ere, egoera hura karga bat zen: atentatuak, salaketak, protestak, errebindikazioak, agiriak... Oso zaila da. Eta, bestalde, ETAK hildako batzuk pertsonalki ezagu-

tzen nituen: Juan Mari Jauregi, Joxe Mari Korta... eta, berdin, torturatu batzuk. Beraz, hori dena kudeatzea konplikatu da, errespetu handiz jokatu behar da. Eskerrak gure gorputzak bere mekanismo propioak ere aktibatzen dituen bere burua babesteko.

Batzuek beste batzuek baino hobeto asmatzen dute beren burua babesten. Minbizia izan zuen Joan Mari Torrealdaiak, eta hil zen. Minbizia Inma Gomilak, eta hil zen. Minbizia izan zenuen zuk.

Eta oraindik orain hil da [Jabier] Salutregi, minbiziak jota, urte askoan kartze-lan egonda. Eta Gorka Agirrek ere, EAJko kide historikoak, minbizia; Grande Marlaska in-
struktore zela, Faisan auzian sartu zuen Agirre, eta, buruzagi jeltzaleei entzunda nago haren minbiziak Faisan auzian zuela jatorria... *Egunkaria* auziaren lehen kolpean dauzkagu hamar atxilotu, zazpi torturatu, hiruk minbizia garatu genuen, eta bi minbiziak hilda daude. Eta jakina da minbiziaren jatorria, askotan, trauma-ondoko estresak eragina dela. Halaxe adierazi zuen Torrealdaiak, [Imanol] Kerejeta psikiatrararen lanak oinarritu hartuta -Donostia Ospitaleko Psikiatria Zerbitzu Burua da, edo izan da- eta Kerejetak berak niri esanda dakit badela psikiatria eta onkologia lotzen dituen diziplina berri bat. Probabilitate kontua.

2023. Agur, *Berria*-tik, Martxelo Otamendi.

Banuen alde egiteko garaia, 30 urte euskarazko egunkarian eginda! Beti zigortuta hemen! Kar, kar...

***Berria*-ren 20. urteurreneko ekitaldia, zuzendari berria aurkeztekoa, mundu osoari eskerrak emateko baliatu zenuen...**

Irakurleak ahaztu zitzaizkidan! Eskerrrik asko hemendik irakurleei, *Berria* lagunei, harpidedunei, iragarleei, eta gurekin lan egin duten erakunde, alderdi politiko, sindikatu, kulturgile... Horiei eskerrak ematea ahaztu zitzaidan! Barka biezadate, euskara elegantean esanda!

Barka biezazute, sailletako arduradun izendatu ez dituzun kazetari emakumeek.

Bai. Beti izan dira emakumeak zuzendaritza taldean, baina behin ere ez modu orekatuan. Banuen joera mutilak arduradun izendatzeko. Bi konstatazio dira hor: batetik, banuen joera hori, eta, bestetik, ez nuen egoera zuzentzeko mugimendurik egin. Gizonezkoek errazago esaten diete baietz ardura postuak hartzeari, eta, ni, berriz, ez nintzen jabetu martxan jarri behar nuela mekanismoren bat, emakumezkoek ere ardura postuei baietz esateko. Lankide emakumezko batzuek ikusarazi zidaten arte. Eta ikasketa-prozesua abiarazi behar izan nuen nik ere.

“

Estatuak babes osoa ematen die torturatzaileei, eta hargatik ezin dugu jakin nor diren torturatzaile horiek”

Zorionez, emakume horietako batzuk aitzindari dira gaur egunean hemengo feminismoan.

Amagoia Mujika Tolaretxipi da *Berria*-ko zuzendari berria. Zein ondare jaso du?

Enpresa sendo bat, egonkorra, gorabehera handirik gabea... gure ligan jokatzeko moduko egunkaria. Badakigu zer egin dezakegun eta zer ez. Amagoia [Mujika Tolaretxipi] izan da, beste askorekin batera, *Berria* honaino ekarri duenetako bat, kalitatezko produktu bat -nik esatea itsusia bada ere-, inguruko egunkarien artean homologarria, munduan hara eta hona batere konplexurik gabe dabilena, eta Amagoiak are eta egunkari hobea egingo du *Berria*, dudarik gabe, halakoxe gaitasuna du, eta orain arte izan ez duen kalitate mailara eramango du, seguru. ●